
Z HISTORIE

MUDr. Karel Dobíšek a Dobřany

Klik J.

Jsou osobnosti, jejichž život a dílo by měly být připomínány. Zaslouží si to i MUDr. Karel Dobíšek, dlouholetý ředitel PL Bohnice, historik a organizátor naší ústavní psychiatrie. Při příležitosti oslav stoletého výročí založení Psychiatrické léčebny v Praze-Bohnicích a mezinárodní konference v dubnu 2009 bylo proto na něho vzpomínáno. Na podkladě svých písemných materiálů a studií, které mně v době svého působení zaslal, i osobního kontaktu, bych chtěl zdůraznit v historické vzpomínce jeho podíl na rozvoji českých a moravských léčeben, a konkrétně PL Dobřany.

Bohnická psychiatrická léčebna spolu s PL Dobřany byly po druhé světové válce v kategorii velkých zařízení tohoto druhu největšími našimi léčebnami v Čechách a řada problémů uplatňujících se v jejich řízení a chodu byla v poválečném období obdobná. Obě provázely od počátku svízele ztěžující jejich rozvoj. V Dobřanech přetrvávaly ještě důsledky náletu z roku 1943, kdy byly rozbombardovány a byla zničena především administrativní budova a zničeno neklidné oddělení pro ženy. Po několik let musely být stavebními úpravami i náhradní výstavbou odstraňovány následky. V Bohnicích rovněž dlouhé roky po válce existovaly potíže, které vznikaly obstrukcemi způsobenými nadřizenými orgány a nemožností používat řadu pavilonů, které měla spravovat armáda nebo jiné instituce, a hrozila jim „klinická smrt“ z úplného uzavření.

Při prvotním rozhodování o místě výstavby podle historie však panovaly rozdílné názory poplatné době. Podle koncepcí panujících ještě v 19. století byly Dobřany lokalizovány do rustikální krajiny mimo větší město, aby bylo nemocným zajištěno zdravotně klidné prostředí. Cílem ale též bylo oddálit tyto pacienty od „normální“ společnosti, aby nebyla rušena. Naproti tomu mladší Bohnice byly postaveny již na okraji velkoměsta. Budoucnost dala za pravdu těm, kteří podporovali u nás sepětí psychiatrických léčeben s městskými aglomeracemi nebo i přímo s nemocnicemi (Opava, Kroměříž, Havlíčkův Brod), což bylo ku prospěchu psychiatrie i ostatních lékařských oborů.

Psychiatrickou léčebnu v Dobřanech MUDr. Dobíšek navštívil již v červnu v roce 1948 spolu se dvěma pracovníky z Kroměříže a byl přijat ředitelem MUDr. Knappem. Později ji často navštěvoval. Měl dokonalý přehled nejen o situaci a historii tohoto ústavu, ale i o jiných psychiatrických léčebnách. Zaměstnanci obou léčeben se pak po další desetiletí

stýkali a udržovali užitečnou spolupráci. O léčebně a jejích tehdejších životech vypracoval zajímavou zprávu.

Autor uvádí, že nemocných bylo tehdy 1200, normální obložení ale činilo 2000. Z různých důvodů nebyly obloženy všechny pavilony. Ošetřující personál zahrnoval sedm lékařů, 233 středních zdravotníků a 75 tzv. zřízenců. Jídlo nebylo centrálně rozváženo, oddělení si je nosila sama. Pomýšlelo se na zakoupení vozíků. Strava byla servírována jen na kuchyni, ne na odděleních a celkově si ji personál pochvaloval. Byla jednotná pro zaměstnance i pro pacienty. Bylo to odůvodňováno tím, že nemocní sice mají přídavky, ale zaměstnanci mají zase přídavky pro pracující. Do jídelny chodí všechen personál bez rozdílu. Dietní kuchyně není. K dietám dávají jako přídavky kakao, mléko, pro trpící TBC máslo. Pracující nemocní dostanou také přídavky, nekuřáci prý obdrží bonbony.

Nemocné, kteří pracují, také posílají nepřetržitě na jeden týden k rolníkům. Objíždí je vrchní ošetřovatel na kole, brzy prý dostane motorku. Jsou tam většinou posíláni Němci. V neděli jsou v ústavu, koupou se apod. Pacienti spí na postelích, slamníky nepoužívají. Neklidný nemocný přijde na chvíli do odluky. Ústav má mnoho síťových postelí, v nichž jsou nemocní na volných ložnicích mezi ostatními pacienty. Znečištěné prádlo se čistí na oddělení, pak teprve jde do dezinfekce, kde se sterilizuje horkou párou. Vstává se v pět třicet. Zvláštní umývárny nejsou, ale mají dost umyvadel v koupelnách. Sprchy jsou hromadné, koupání nemocných probíhá jednou týdně.

Odměny za práci nemocných jsou účtovány tak, že za den práce pacienta dostane léčebna 18,-Kčs, z toho nemocný podle zásluhy 2 až 5,-Kčs. Zbytek jde na ošetrovací útraty, což platí pro celé Čechy. Práce probíhá v rodinách, které bydlí v léčebně i mimo ni. Zaměstnavatel, který se neosvědčil, je trvale vyřazen ze seznamu. Je rovněž organizováno draní peří pro venek. Za 1 kg je zapláceno 60,-Kčs.

V Dobřanech, jak MUDr. Dobíšek oceňuje, je vůbec nasazeno ohromné pracovní tempo, aby se odstranilo to, co bylo vybombardováno. Léčebna má k dispozici asi 350 pracujících z řad nemocných, v tom nejsou zahrnuti ti, kteří pracují na odděleních, v kuchyni, v prádelně apod. Vrchní opatrovník rozděluje nemocné podle potřeby a schopností.

Opatrovníci jsou zaměstnání v dílnách jako parťáci se skupinou nemocných, nebo brigádnicky jako

profesionisté podle řemesla, kterému jsou vyučeni.

Zábavy jsou omezeny na taneční a jim podobné, v Dobřanech chodí pacienti do kina do města.

Tuto zprávu, dnes již jako historický dokument, zaslal a věnoval MUDr. Dobíšek tehdejšímu řediteli PL Dobřany v osmdesátých letech. Zmiňoval se i o dalších otázkách řešených v uvedené době v psychiatrickém ústavnictví, jako bylo odborné školení personálu a jak tehdy v jednotlivých léčebnách organizováno, o funkčním rozčlenění zaměstnanců a jejich pojmenování (zavedení názvu opatrovník, dále hlavní ošetřovatel a další). Sdělil, že se spolupracovníky navštívil s podobným posláním v Čechách také Havlíčkův Brod, kliniku v Praze, Jihlavu a další.

Vedle tohoto období po II. světové válce zpracoval na podkladě archivních materiálů i studii o situaci v dobřanské léčebně v časných obdobích po zahájení provozu na konci předminulého století. Vylíčil vnitřní poměry v ústavu za éry bezesporu úspěšného ředitele MUDr. Jana Hrašeho, který zde působil od r. 1884 do roku 1909, kdy pak přešel do Bohnic. MUDr. Dobíšek zdůrazňoval, že by bylo vždy namístě alespoň jednou uvést jako poctu jeho celý titul: „Doktor MUDr. Jan Hraše, ředitel Královského českého zemského ústavu choromyslných v Dobřanech, nositel řádu Železné koruny“. Uvedl např. zajímavé skutečnosti o odvrácené stránce jeho éry, a to o bojích s podřízenou skupinou primářů i lékařů a o nesnázích v mezilidských vztazích, které se objevily a kterým musel čelit. Byl obviňován z despotismu a necitlivého prosazování reformy a bylo o něm jednáno v Zemském sněmu, i „propírán“ v tisku /Národní listy/. Řada lékařů z Dobřan v důsledku toho odešla.

Příznačné je, že i my, jako mladí sekundáři, jsme v léčebně zažili v padesátých a šedesátých letech bouřky v interpersonálních vztazích hlavně mezi lékaři a tyto se vyskytly i v jiných léčebnách. Zdá se dnes, že jakoby se cyklicky a „zákonitě“ opakovaly. V Dobřanech to vedlo nakonec také k odchodu ředitele a některých lékařů později do PL v Praze-Bohnicích, kde byli přijati právě tehdejším ředitelem MUDr. Dobíškem.

Jmenovaný byl v létech po válce jakýmsi doyenem všech tehdy věkem i služebně mladších ředitelů našich psychiatrických léčeben. Jeho moudrá slova a bohaté zkušenosti zralého ústavního psychiatra se uplatňovaly při všech společných zasedáních, jednáních i školeních.

Při této příležitosti je dobré vzpomenout na jednu událost, která proběhla v šedesátých letech, což byl pracovní společný aktiv primářů i všech lékařů PL Bohnice a PL Dobřany v bohnickém divadle. Mladí „progresivní“ primáři z Dobřan zde vystoupili a chtěli zde uplatnit a také se pochlubit svými čerstvými zkušenostmi ze změn v organizaci léčebny v tom směru, že vytvořili nové pavilony pro psy-

chicky nemocné, kteří trpěli somatickými nemocemi. Bylo to plicní oddělení (reprofilizované tehdy Mzd), interní, neurologické, toxikomanické a další, a viděli v tom cestu pro úspěšný budoucí rozvoj ústavů. Setkali se však s ostrou kritikou ředitele Dobíška. Uvedl, že psychiatr musí svého nemocného léčit komplexně a zdůraznil, že má být proto vzdělán v problémech všeobecné medicíny natolik, aby mu při běžných tělesných nemocech dokázal zajistit potřebnou péči a ne jej hned odkládat z oblasti své působnosti jiným odborníkům.

Následující léta ve druhé polovině 20. století ukázala v těchto pojetích ústavní psychiatrické péče sblížení obou názorů. Byla založena celá řada psychiatrických oddělení při nemocnicích, rozvinuly se různé formy extramurálního léčení, snížily počty vlastních psychotiků nutných k umístění v ústavech. V důsledku stárnutí populace došlo ke značnému vzestupu gerontopsychiatrických nemocných a starších pacientů s polymorbiditou, rozmnožily se osoby závislé, s tělesnými komplikacemi atd. Objevila se i potřeba zřízení různých somatických a specializovaných oddělení i s ambulancí přímo v zařízení.

Psychiatr pracující v ústavu, a to nejen na gerontopsychiatrických odděleních, je v současné době denně konfrontován se všemi medicínskými obory, jejichž bouřlivý rozvoj jej nutí neustále se v nich vzdělávat, a to daleko více, než tomu bylo dříve. Duševně nemocní jsou dnes často posíláni do ústavů z jednotlivých somatických pracovišť s velmi koncizními a vyčerpávajícími zprávami, a to nejen z klinik. Tento psychiatr proto musí být orientován a držet krok alespoň s elementárními znalostmi např. nových grafických a biochemických metod a moderních způsobů terapie.

Ředitel PL Bohnice nikdy neopomněl se osobně zúčastnit různých slavnostních výročí založení našich léčeben nebo různých jejich oslav a byl vždy pro tamější ředitele podporou svojí radou i pomocí.

V administrativní budově PL Dobřany je umístěn ve foyeru obraz poválečného ředitele ústavu MUDr. Quido Knappa. Tento obraz věnoval a slavnostně předal léčebně MUDr. Karel Dobíšek se zdravící při příležitosti stoletého výročí jejího založení v roce 1980. Vyslovil v ní přání „aby byl jejím pracovníkům připomínkou dosti zapomínané pravdy, že i naši předchůdci se starali o nemocné se stejným úsilím jako se staráme my, vždy úměrně svých schopnostem a možností...“

Byla to výzva adresovaná i budoucím lékařům, aby jednou v nadšení ze svých aktuálních diagnostických a terapeutických úspěchů lehkomyšlně nebo neuváženě nesnižovali práci svých předchůdců, kteří se snažili v rámci tehdejšího vědeckého pokroku postavit základy budoucího rozvoje.

MUDr. Jan Klik